

Localisation: A cultural approach to the transfer of persuasive multimodal texts to the Greek Locale – Parthena Charalampidou) ja multimodaalsete metafooride kasutamist reklaamides (*Verbo-pictorial (Multimodal) Conceptual Metaphors in the Discourse of Lithuanian Advertisements* – Skirmante Šarkauskiene & Saule Juzeleniene). Tõdeti, et tänu internetile on visualisatsioonil üha olulisem roll ning sellega peab kujundliku keele mõistmise uurimisel üha rohkem arvestama.

Esmakordse ettekande Eestist tegi siinkirjutaja, teemaks kujundlik keelekasutus tänapäeva Eesti internetiühiskonnas. Oma ettekandes “On the Role of Phraseology in Online Media” käsitlesin uute keeleliste ilmingute olemust sotsiaalse meedia näitel. Täpsemalt vaatlesin eesti poliitikute keelelise käitumise mõju ühiskondlikele protsessidele, nagu olid selle aasta alguses ACTA-vastased sõnavõtted ja meelevaldused. Poliitikutelt pärinevad lentsõnad või tsitaadid hakkavad internetisuhtluses elama nn oma elu, muutudes ühel hetkel osaks igapäevasest keelelisest suhtlusest.

Nagu tõdes üks töötoa läbiviijatest, Gerard Steen konverentsi lõppsõnas, on metafoori ja kujundkõne uurimises küllalt neid kohti, mida tuleks edasi arendada. Nii on kognitiivistid tänini peaaegu mööda vaadanud semiootikas väljatöötatust. Universaalsete ilmingute ja kultuurisümbolite eritlemise asemel püritakse pigem üldiste kategooriate kohaldamisele kohaliku keele ja kultuuriga seotud ilmingute suhtes. Ka pööratakse metafoori kõrval vähe tähelepanu teistele kujunditele, rääkimata nende ja metafoori vahekorra määratlemisest. Nii pakkuski üks konverentsi põhikorraldajatest Christina Alm-Arvius välja järgmise aasta teemana metafoori suhestumise teiste kujunditega, iseäranis metonüümiaga.

Konverentsi toimumisajaks ilmus konverentsiesinejate ettekandeid tutvustavate teeside kogumik. Sama võib leida ka konverentsi kodulehelt aadressil <http://www.english.su.se/about-us/events/the-stockholm-metaphor-festival/the-2012-metaphor-festival>.

Anneli Baran

Kogukonnad arhiivis ja arhiiv kogukonnas

Eesti Rahvaluule Arhiiv 85

Eesti Rahvaluule Arhiivi 85. sünnipäeva puhul toimus 24. ja 25. septembril Eesti Kirjandusmuuseumis kahepäevane rahvusvaheline konverents “Arhiivid ja kogukonnad/ Archives and Communities”. Pealkirja kätketud kogukonna-mõiste viitab üheltpoolt sellele, et ehkki arhiivide nimed loovad sageli seose mingi konkreetse rahvuskogukonnaga (nt Eesti Rahvaluule Arhiiv, Läti Rahvaluule Arhiiv), on nende sisu alati tunduvalt heterogeensem. Teisalt on oluline, et ka kasutajaskond pole ühtne, vaid jaguneb erinevateks rühmadeks ning arhiiv võiks olla ruum nende erinevate rühmade dialoogi arendamiseks – just seesuguse dialoogi olemasolu võiks viidata arhiivi aktuaalsusele antud kultuurikontekstis. Fookusse asetatud teema tuli ettekannetes vaatluse alla nii minevikulises kui ka tänapäevases; kohalikus, rahvuslikus kui ka rahvusvahelises võtmes; nii küsimusena sellest, mida ja kuidas arhiveerida kui ka sellest, kuidas

juba arhiivis olevat tänapäevases kontekstis aktuaalseks muuta; kuidas tagada see, et potentsiaalne kogukond oleks arhiivis olevast teadlik, kuid samas ka see, et liigne avalikustamine kedagi ei solvaks.

Kogukonnaga kõige otsesemalt seostusid mitmed ettekanded, mis üritasid piiritleda erinevate arhiivide (või nende osiste) potentsiaalseid kasutajarühmi. Näiteks Indrek Kuubeni seadis oma ettekande “Arhiivid kui kogukonnad ja kogukondade loojad” keskmesse tänapäevase tehnoloogia kaasamise/hõlvamise küsimuse. Ehk siis: milliseid võimalusi pakub internet arhiivi ja kasutajate vahelise suhtluse viimiseks uutele – kogukondlikumatele, kommunikatiivsematele – alustele? Ning kuidas rakendada neid võimalusi nii, et suund kasutajamugavusele ja kogukondlikkusele ei tähendaks liigset lihtsustamist, informatsiooni kadu: kuidas tagada, et kogukonnaloomele suunatud e-arhiivi ja arhivaaridele harjumusliku päris-arhiivi struktuurid oleksid vastastikku tõlgitavad, dialoogivõimelised. Mari Sarv eritles oma ettekandes “Eesti Rahvaluule Arhiiv ja tema kogukonnad” laias laastus neli suuremat kasutajagruppi. Esiteks folkloristid, kellele ERA on ‘teaduskollektsioon’, ning kes on eelkõige huvitatud originaalmaterjalidele ligipääsemisest. Teiseks laiem avalikkus, kes ootab arhiivilt nii allikmaterjalide publikatsioone kui ka populaarsemaid käsitusi: valmis tooteid lugemiseks, kuulamiseks ja vaatamiseks. Kolmandaks kohalikud kogukonnad, kes otsivad arhiivist materjale kohaliku identiteedi, paikkondlike eripärade eritlemiseks, need kogukonnad on sageli huvitatud ka ise väljaannete koostamisest ja materjalide valikus/tõlgendamises osalemisest. Neljandat rühma võiks nimetada praktikuteks, viimasteks on peamiselt rahvamuusikud, kes tulevad arhiivi inspiratsiooni ja eeskujusid otsima. Mari Sarve ettekandele oli heaks täienduseks ka Marju Kõivupuu ettekanne “Mõnda Hargla (Harglõ) kihelkonna rahvapärimumusest ja selle kogumisest”, mis keskendus ühe konkreetse paikkonna suhtele arhiiviga: mida on võimalik arhiivis selle paikkonna kohta teada, kui adekvaatne on see teave ajalises plaanis, kas ja kuidas on seda infot kasutatud tänapäevases paigaidentiteedi loomes ja turismis; kuidas põkkuvad arhiivi ja kogukonna ühendamisel erinevate tõlgendaja-rühmade huvid ja ootused. Kasutajarühmade teemat puudutas ka Svetlana Karm, ent mitte arhiivi kui terviku, vaid ühe konkreetse kogu näitel. Oma ettekandes “Eesti Rahva Muuseumi soome-ugri kogu viimasel kümnendil” arutles selle üle, kellele ERMi soome-ugri kogud on (ja peaksid olema) suunatud. Ta eristas kolm potentsiaalset kasutajarühma: uurija, kogutud objektidega seotud inimese järeltulija või konkreetse etnilise kogukonna liige, ning nentis, et põhiliseks tänapäevaseks kasutajaks on siinsed uurijad (enamasti tudengid). Teised kaks potentsiaalset sihtrühma jäävad kõrvale suuresti juba keelelistel põhjustel – info museaalide päritolu ja konteksti kohta on enamasti kättesaadav vaid eesti keeles. Karmi ehk mõneti nukras toonis ettekandega haakus põnevalt aga näide üsnagi vastupidisest juhtumist – arhiivisäilikkust, mis keelelistel põhjustel just arhiivi emamaal tähelepanuta jäänud, ning õige taustaga uurijani jõudnult tõeliseks arhiivileiukuks osutunud. Lina Sokolavaitė, tutvustas oma sõnavõtu “Leedu käsikirjade kolmanda köite (ERA, Leedu 3) saatust Eesti Rahvaluule Arhiivis” ühe Eesti Rahvaluule Arhiivis hoitava leedu folkloori sisaldava kogu loomise tagamaid. Sokolavaitė täpsustas kogu enese päritolu: tegu on keeleteadlase Peeter Arumaa Ida-Leedumaa (mis tol ajal kuulus Poola Vabariigile) küldes toimunud dialektoloogiliste ekspeditsioonide materjalidega, mis jõudsid ERAsse tänu Arumaa sõbrale Paul Aristelele. Sellest taustast ehk olulisem ja põnevam oli aga see, et materjalid sisaldavad üleskirjutusi piirkonnast, mis kuulub ka tänapäeva Leedu uurijate huvior-

biiti. Arumaa üleskirjutused pakuvad võimaluse tänapäevastele välitöömaterjalidele ajaloolise dimensiooni lisamiseks.

Üheks väga põnevaks, mitmeid ettekandeid läbivaks teemaks (mis oli esil ka Sokolaivaité ettekandes) oli üksikisikute (ja nende vahelise dialoogi) roll arhiivikogukondade ja -tekstide kujunemises. Rita Treija ettekanne “Anna Bērzkalne ja Oskar Looritsa kirjad: Arhiiviteematika” keskendus Läti Rahvaluule Arhiivi ja Eesti Rahvaluule Arhiivi asutajate vahelisele kirjavahetusele. Nende kahe üsnagi sarnase erialase biograafiaga teadlase kirjavahetus oli aastate lõikes ebaühtlane, kuid üheks tihedama sideme hoidmise ajaks oli just arhiivide loomise aeg, mil kirjades sattusid kõrvu isiklikud ja institutsionaalsed küsimused, teaduslikud arutlused ja arhiivi igapäevatöö korraldusega seotud praktilised probleemid. Selline epistolaarne vaatenurk on põnev just seetõttu, et rõhutab institutsiooni inimlikkust ning selle loomise taga oleva inimese isikliku suhtlusringkonna rolli institutsiooni kujunemises. Anu Korb, Kati Mikkola ja Ülo Valk lähenesid isiku ja arhiivi suhetele, keskendudes mitteprofessionaalsete rahvaluulekogujate kirjapanekutele kui dialoogiväljale eri (akadeemiliste ja mitte-akadeemiliste) kogukondade teadmiste vahel. Anu Korb kõneles oma ettekandes “Teadurid-arhivaarid ja Siberi korrespondent Rosalie Ottesson: dialoog aastatel 1969–1976” ainsa nõukogudeaegse Siberist pärit korrespondendi Rosalie Ottessoni kaastöödest ja suhetest arhiivitöötajatega. Ettekande keskmes oli ühelt poolt Ottessoni kui koguja üsnagi ambivalentne positsioon (tema kirjapanekud viitavad väga heale pärimuse tundmisele, kuid on sageli raamistatud nõukogude propagandaga). Teisalt aga ka tolleaegne arhiivipraktika: kogujaga suheldi arhiivipositsioonilt, talle anti konkreetseid juhiseid (nt keskenduda pärimusele ning hoiduda isikliku arvamuse avaldamisest; mitte adresseerida oma kirju konkreetsetele inimestele, vaid arhiivile kui tervikule). Korb viitab, et sellise suhtluse tulemusel omandasid Ottessoni kirjapanekud järk-järgult “arhiivikõlblikuma” ilme. Kati Mikkola sõnavõtt “Soome Kirjanduse Selts ja asjaarmastajatest rahvaluulekogujad” käsitles 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses tegutsenud asjaarmastajatest kogujaid kui arhiivi autoriteedi kriitikuid, kes järjepidevalt vaidlustasid arhiivi nägemust sellest, mida kõlbab kirja panna ja mida mitte. Mikkola ettekande keskmes oli üks konkreetne, üsnagi värvika elulooga rahvaluulekorrespondent: Vilko Itkonen (1872–1918), kes muuhulgas saatis Soome Kirjanduse Seltsile teosoofiast mõjutatud nõidusetõlgenduse. Ülo Valgu sõnavõtt “Uskumused, diskursused ja kogukonnad: kaalutlusi intertekstuaalsete uurimuste osas rahvaluulearhiivis” küsis selle järele, kuidas jõuda Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudes olevate tekstide kaudu minevikus eksisteerinud kogukondade ja nende maailmanägemiseni. Tekste tuleb uurida mitte kui eraldiseisvalt piiritletud, vaid kommunikatsioonile avatud üksusi, üksusi, mis kannavad endas viiteid erinevatele kaasajas olulistele diskursustele. Konkreetsemaks näiteks, millest ettekanne lähtus, olid äikesega seotud pärimustekstide kirjapanekud, milles satuvad kõrvu religioossed, valgustuslikud ja mütoloogilised selgitused nähtuse taustast. Viimaseid kõrvutas Valk omakorda teiste kaasaegsetes kirjalikes tekstides (ajakirjandus, lugemikud jms) näha olevate tõlgendusraamidega. Ettekande peamiseks ideeks oli see, et pole mõtet keskenduda erinevate tõlgendusraamide vastandavale, teineteist välistavale loomusele, vaid sellele, kuidas konkreetset inimesed neid omavahel suhestavad ja sulandavad.

Kui viimati käsitletud ettekandeid võiks iseloomustada minevikule keskenduvalt, siis konverentsil oli ka mitmeid sõnavõtte, mis võtsid vaatluse alla kaasaegsed arhiivipraktikad. Svetlana Kosõreva ettekanne “Vepsa ekspeditsioonimaterjalide kogust

A. K. Glazunovi nimelise Petrozavodski Riikliku Konservatooriumi (Akadeemia) traditsioonilise muusika laboratooriumi rahvaluulearhiivides” tutvustas ühe konkreetse kogu loomise tausta, praegust töökorraldust ning tulevikku planeeritud publikatsioone. Ettekande keskmes oli küsimus uuritava traditsiooni väljasuremisest ning arhiivist kui selle kogukonna pärimuse edasikandjast. Mare Kõiva ja Rahel Laura Vesiku ettekanne “Kogukonnast arhiivi ja tagasi kogukonda” keskendus Bulgaaria tänapäevasele kalendrikombestikule ning sellega seonduva kogumistöö läbiviimise probleemidele. Kalendrikombestiku analüüsil põimisid nad kahe erineva uurimuse tulemusi: ühelt poolt interneti teel läbi viidud küsitlus Bulgaaria õpilaste hulgas (kodu ja kooli pühadekalendrite võrdlus) ning teisalt intervjuud erinevate Bulgaaria muuseumide töötajatega (muuseumide osa kohaliku kogukonna pühadekombestiku elustamises-suunamises). Ettekanne keskendus eelkõige probleemidele, mis seonduvad keelevaliku (intervjueritavad peavad saama end piisavalt vabalt väljendada, kuid ka uurijal peab olema võimalus dialoogis osaleda), kultuuriliste erinevuste ületamise ning internetiküsitluse ja intervjuude tulemuste erinevusega. Astrid Tuisk võrdles oma ettekandes “Ajastu arhiivimaterjali mõjutajana laste- ja noortepärimuse kogumisevõistluste näitel” 1992. ja 2007. aasta koolipärimisevõistluste metoodikaid ja tulemusi. Ta rõhutas, et johtuvalt küsitluskavade ülesehituste erinevustest on nende kogumisevõistluste materjale vägagi keerukas ühendada. Samas pole mõtet ka öelda, et üks kogum oleks parem kui teine – oluline on vaadelda neid nende toimumise aegses kultuurilises ja teaduslikus kontekstis. Nagu Korbi ettekanne arhiivi ja Rosalie Ottsoni vahelisest suhtlusest, oli ka Tuisu teemakäsitlus huvitav näide arhiivitöö protsessuaalsusest; ent kui Korb kõneles konkreetse koguja järk-järgulisest kohandumisest arhiivi nõudmistega, siis Tuisk tõi esile selle, et ka arhiivi enda kese on ajalises löikes muutuv.

Arvestades seda, et tegu oli juubelikonverentsiga, oli üsnagi ootuspärane, et mitmed ettekanded puudutasid arhiivi suhet nüüdiskultuuriga: arhiiv ei pea olema vaid mineviku säilitamise koht, ta peab suutma seda minevikku olevikus aktuaalseks muuta, mineviku esiletoomise kaudu kaasaega ennast mõtestada. Juba tutvustatud ettekannetest riivasid seda teemat näiteks Indrek Kuuben, kes pakkus välja interneti võimaluste kasutamise; Mari Sarv, kes viitas vajadusele arvestada ka mitte-akadeemilise kasutajaskonnaga; ning Mare Kõiva ja Rahel Laura Vesik, kelle uurimuse üks osa keskendus mäluasutuste rollile kalendrikombestiku elushoidmisel. Risto Järv oma sõnavõttus “Rahvaluulest, varest ja arhiivitolmust” esitas aga küsimuse sellest, kuidas mõjub arhiivi avalikule kuvandile tavakeeles nii tavaline viis seostada rahvaluulet vale ja arhiivitolmuga. Eelkõige väljendas ta muret selle üle, et sellised samastused paistavad välja ka folkloristide eneste keelepruugist. Samas võiksid just folkloristid ise üritada leida oma erialale ja uurimisainesele positiivsemaid konnotatsioone, rõhutada, et mitte kõik rahvaluule pole vale/väljamõeldis ning arhiiv ei koosne vaid tolmunud käsikirjadest. Liisi Laineste oma ettekandes “Kas on olemas heatahtlikku huumorit? Poleemikad ja uurijaetika tänapäeval” tõi aga esile, et avalikkuse tagasiside arhiivi tegevusele ei pruugi alati üldse positiivne olla. Ehk siis: kogukond ei pruugi olla rahul sellega, millisena ta arhiivist välja paistab. Viidates mitmetele viimastel aastatel Eestis ja mujal maailmas aset leidnud etniliste naljadega seotud juhtumile, tõstatas ta küsimuse uurijaetikast: kuidas peaks uurija käituma, kui nähtus iseenesest on olemas, kuid avalikkus käsitleb selle uurimist tabuteemade levitamisenä; kuidas peaks selliseid materjale uurimusse kaasama ja/või arhiveerima.

Katre Kikas